

Sygn. akt I CSK 714/15

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 października 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marian Kocon (przewodniczący)
SSN Monika Koba (sprawozdawca)
SSN Zbigniew Kwaśniewski

w sprawie z powództwa Z. K.
przeciwko [...] Bank S.A. w W.
o odszkodowanie,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 14 października 2016 r.,
skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 31 marca 2015 r., sygn. akt VI ACa .../14,

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem z dnia 31 marca 2015 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację powoda Z. K. od wyroku Sądu Okręgowego oddalającego powództwo skierowane przeciwko [...] Bank (dalej: „B”) o zapłatę kwoty 39.424.000 zł z ustawowymi odsetkami i kosztami procesu.

Rozstrzygnięcie to oparte zostało na podzielonych i uznanych za własne przez Sąd Apelacyjny ustaleniach faktycznych Sądu Okręgowego. Z ustaleń tych wynika, iż powód prowadził działalność gospodarczą pod nazwą „S.[...]” (dalej: „S.”). W ramach tej działalności zawarł 9 sierpnia 2006 r. z poprzednikiem prawnym pozwanego Bankiem [...] Spółką Akcyjną trzy umowy kredytu inwestycyjnego oraz krótkoterminowy kredyt odnawialny w rachunku bieżącym na łączną kwotę 21.775.000 zł. Wszystkie kredyty miały być wykorzystane na sfinansowanie wydatków związanych z prowadzoną działalnością gospodarczą w tym potrzeby bieżące, zakup specjalistycznych środków transportu, maszyn i urządzeń przemysłu mięsnego, refinansowanie wydatków poniesionych na budowę zakładów mięsnych w K. wraz z obiektami towarzyszącymi oraz maszynami i urządzeniami przemysłu mięsnego. Kredyty te zostały zabezpieczone umową przewłaszczenia rzeczy oznaczonych, co do tożsamości. W październiku 2007 r. wszystkie umowy kredytowe zostały przez bank wypowiedziane, w listopadzie 2007 r. powód został wezwany do wydania rzeczy przewłaszczonych, a w styczniu 2008 r. kredytodawca złożył wniosek o ogłoszenie upadłości powoda. W dniu 14 sierpnia 2008 r. Sąd Rejonowy ogłosił upadłość obejmującą likwidację majątku upadłego. Pismem z dnia 18 września 2008 r. powód wezwał pozwanego do dobrowolnego wyrównania szkody wyrządzonej upadłemu przez zapłatę kwoty 39.424.477,54 zł, do którego to żądania pozwany się nie odniósł uznając, iż ogłoszenie upadłości obejmującej likwidację majątku upadłego skutkuje utratą uprawnienia powoda do zarządzania i reprezentowania upadłego przedsiębiorstwa.

W tak ustalonym stanie faktycznym, Sąd Apelacyjny podzielił stanowisko Sądu Okręgowego, iż powód nie ma legitymacji procesowej do dochodzenia

zgłoszonych żądań, które stanowią roszczenia odszkodowawcze wprost związane z prowadzoną działalnością gospodarczą. Wskazał, iż zgodnie z art. 144 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe (jedn. tekst: Dz.U z 2015 r., poz. 233, z późn. zm. - dalej: „u.p.u.”) konsekwencją ogłoszenia upadłości obejmującej likwidację majątku upadłego jest to, iż postępowania sądowe dotyczące masy upadłości mogą być wszczęte i dalej prowadzone tylko przez syndyka lub przeciwko niemu. Do masy upadłości wchodzi wierzytelności przysługujące upadłemu w stosunku do osób trzecich. Taki charakter mają żądania pozwu, skoro powód dochodzi odszkodowania za bezprawne, w jego przekonaniu działania pozwanego, które doprowadziły do strat w mieniu, utraty dochodów i korzyści z realizacji kontraktów zawartych z kontrahentami oraz odszkodowania za szkodę majątkową wynikłą z naruszenia tajemnicy bankowej i dobrego imienia powoda, poprzez zawiadomienie wierzycieli o wypowiedzeniu umów kredytowych.

W skardze kasacyjnej powód, zaskarżając wyrok Sądu Apelacyjnego w całości, zarzucił naruszenie: art. 144 ust. 1 u.p.u. w związku z art. 65 § 1 k.p.c. i art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (jedn. tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 584, z późn. zm. - dalej: „u.s.d.g.”) przez błędne przyjęcie, że powód w niniejszym postępowaniu występuje, jako przedsiębiorca w rozumieniu art. 4 ust. 1 u.s.d.g., a nie, jako osoba fizyczna, co skutkowało błędnym zastosowaniem art. 144 u.p.u. i uznaniem braku legitymacji czynnej powoda i doprowadziło do naruszenia art. 415 k.c., art. 45 ust. 1, 47 i 64 ust. 1 i 32 ust. 2 Konstytucji, a także art. 118 in fine k.c. poprzez jego błędne zastosowanie i uznanie, że niezależnie od braku legitymacji czynnej w sprawie, roszczenia powoda uległyby przedawnieniu, mimo, że w niniejszej sprawie termin ten nie znajduje zastosowania. Formułując te zarzuty skarżący domagał się uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z obowiązującym w dacie ogłoszenia upadłości powoda art. 75 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (jedn. tekst: Dz.U. z 2015 r. poz. 233 – dalej: „p.u.n.”), jeżeli ogłoszono upadłość obejmującą likwidację majątku upadłego traci on prawo zarządu oraz

możliwość korzystania i rozporządzania mieniem wchodzącym do masy upadłości. Natomiast art. 144 ust. 1 i 2 p.u.n., stanowił, iż jeżeli ogłoszono upadłość obejmującą likwidację majątku upadłego, postępowania sądowe dotyczące masy upadłości mogą być wszczęte i prowadzone wyłącznie przez syndyka lub przeciwko niemu, a syndyk postępowania takie prowadzi na rzecz upadłego, lecz w imieniu własnym (art. 160 ust. 1 p.u.n.) Przepisy te uległy zmianie, w sposób nie mający znaczenia dla istoty rozstrzyganej skargi, na mocy ustawy z dnia 15 maja 2015 r. Prawo restrukturyzacyjne (Dz.U. z 2015 r., poz. 978, z późn. zm. – dalej: „u.p.r.”), jednak zgodnie z art. 449 u.p.r. w sprawach, w których wniosek o ogłoszenie upadłości wpłynął przed dniem wejścia w życie ustawy stosuje się przepisy dotychczasowe.

Z przepisów tych wyprowadzić należy wniosek, iż upadły, jako strona w znaczeniu materialnym, będąc podmiotem stosunku prawnego na tle, którego wyniknął spór, pozbawiony jest legitymacji formalnej do występowania w tych postępowaniach, a podstawienie syndyka w miejsce upadłego ma bezwzględny charakter. Kluczowe dla rozstrzygnięcia skargi jest zatem ustalenie, czy roszczenia dochodzone przez skarżącego w sprawie, w której wniesiono skargę dotyczą masy upadłości.

Nie budzi żadnych wątpliwości, w świetle jednolitego poglądu orzecznictwa i doktryny, iż masy upadłości dotyczą postępowania, niezależnie, czy upadły występuje w roli powoda czy pozwanego, czy chodzi o pozycje czynne czy bierne masy upadłości, o zasądzenie świadczenia czy też o ustalenie i ukształtowanie stosunku prawnego lub prawa, jeżeli tylko wynik takiego postępowania mógłby mieć wpływ na stan masy upadłości i możliwość zaspokojenia się z niej wierzycieli. Zakres składników tworzących masę upadłości ogranicza cel postępowania upadłościowego, który ma służyć spieniężeniu aktywów upadłego i podziału funduszków masy upadłości pomiędzy wierzycieli (por. m.in. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 24 maja 2002 r., III CZP 25/02, OSNC 2003, nr 7-8, poz. 94 i z dnia 10 lutego 2006 r., III CZP 2/06, OSNC 2007, nr 1, poz. 3 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 lutego 2003 r., IV CKN 1750/00, „Prawo Bankowe” 2003, nr 7-8, s. 25).

Zgodnie z art. 62 u.p.u. w skład masy upadłości wchodzi majątek należący do upadłego w dniu ogłoszenia upadłości oraz nabyty przez upadłego w toku postępowania upadłościowego, z wyjątkami określonymi w art. 63-67 a u.p.u., które w sprawie nie wystąpiły. Jeżeli upadłość obejmuje przedsiębiorcę, w skład masy upadłości wchodzi przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 55¹ k.c. W zakres tego pojęcia wchodzi: postępowania mające za przedmiot wierzytelności przysługujące upadłemu w stosunku do osób trzecich (chyba, że związane są ze składnikami wyłączonymi z masy upadłości), dotyczące wierzytelności podlegających zgłoszeniu w postępowaniu upadłościowym (art. 236 u.p.u.), mające za przedmiot wierzytelności i inne roszczenia powstałe po ogłoszeniu upadłości i wynikające z czynności syndyka, dotyczące wyłączenia z masy upadłości składników mienia nienależącego do upadłego. Upadły zachowuje legitymację jedynie w sprawach, które nie dotyczą masy upadłości. Zalicza się do nich roszczenia majątkowe odnoszące się do mienia niewchodzącego do masy upadłości (art. 63-67 u.p.u.), roszczenia, które ze względu na swój charakter nie podlegają zaspokojeniu z masy (np. o zaniechanie wynikające z praw bezwzględnych), roszczenia dotyczące praw niezbywalnych (np. służebności osobiste, prawo dożywocia), roszczenia dotyczące majątkowych praw podmiotowych związanych ściśle z osobą dłużnika (np. prawo do firmy, w której mieści się nazwisko upadłego, autorskie prawa osobiste). Upadły zachowuje legitymację również w postępowaniach, w których poszukuje ochrony swoich praw niemajątkowych, także związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 stycznia 2009 r., III CSK 244/08, nie publ.). Wynika to z faktu, iż prawa niemajątkowe nie są bezpośrednio związane z ekonomicznymi interesami osoby uprawnionej, nie mają wartości pieniężnej i nie tworzą majątku tej osoby, mimo, że są z nią ściśle związane (ochrona dóbr osobistych, prawa stanu). Natomiast w przypadku gdyby upadły za naruszenie dóbr osobistych (nazwiska, firmy, praw autorskich) uzyskał zadośćuczynienie na podstawie art. 448 k.c., kwota pozyskana z tego tytułu weszłaby do masy upadłości stanowiąc majątek nabyty w toku postępowania upadłościowego, który może służyć do zaspokojenia wierzycieli. Na podstawie szczególnego unormowania art. 144 ust. 3 u.p.u. legitymacja upadłego zostaje zachowana

również w sprawach o należne od upadłego alimenty oraz renty z tytułu odpowiedzialności za uszkodzenie ciała lub rozstrój zdrowia albo utratę żywiciela oraz z tytułu zamiany uprawnień objętych treścią prawa dożywocia na dożywotnią rentę.

W sprawie, w której wniesiono skargę powód domagał się zasądzenia kwoty 39.424.000 zł na podstawie art. 415 k.c., tytułem odszkodowania za szkodę majątkową wyrządzoną skarżącemu, jako osobie fizycznej, spowodowaną bezprawnym zajęciem kwoty dotacji, wypowiedzeniem umów kredytowych, wszczęciem egzekucji, złożeniem wniosku o ogłoszenie upadłości oraz ujawnieniem szeregu podmiotom informacji o wypowiedzeniu kredytów i wysokości zadłużenia. Na dochodzoną kwotę złożyły się straty w posiadanym przez skarżącego mieniu oraz utrata dochodów z zakładu „S.” (pozew k. 2-21). W piśmie procesowym z dnia 23 listopada 2012 r. powód dodatkowo sprecyzował, iż przedmiotem żądania jest szkoda majątkowa wynikająca z niemożności realizacji kontraktów, spowodowana między innymi naruszeniem tajemnicy bankowej (poinformowanie wierzycieli o wypowiedzeniu umów kredytowych) oraz naruszeniem dobrego imienia powoda, w kontekście renomy firmy „S.” przez ukazanie go, jako osoby niegodnej zaufania, próbującej zataić sytuację finansową prowadzonego przedsiębiorstwa, co wprost przełożyło się na niemożność realizowania kontraktów i efektywnego kontynuowania działalności gospodarczej (k. 259-269). Powód szkodę wynikłą z bezprawnych działań banku oszacował na kwotę 39.424.000 zł i wyliczył ją w załączniku do wystosowanego do pozwanego wezwania dobrowolnego spełnienia świadczenia (k. 135-137). Sprowadza się ona do dochodu, który mógł uzyskać powód, z realizacji podpisanych kontraktów, gdyby nie bezprawne działania banku, który uniemożliwił kontynuowanie działalności produkcyjno - handlowej. Niezależnie, zatem od różnych podstaw faktycznych i prawnych pozwu oraz używania terminologii odnoszącej się do krzywdy wyrządzonej powodowi, jako osobie fizycznej, skarżący dochodził wyłącznie szkody majątkowej związanej z prowadzoną działalnością gospodarczą.

W świetle powyższych uwag nie budzi wątpliwości, że wynik postępowania, w sprawie, w której wniesiono skargę, mógłby mieć wpływ na stan masy upadłości

i możliwość zaspokojenia się z niej przez wierzycieli upadłego, mieści się, zatem w hipotezie art. 144 ust. 1 i 2 p.u.n. Skoro z dniem ogłoszenia upadłości majątek upadłego staje się masą upadłości, która służy zaspokojeniu wierzycieli upadłego (art. 61 u.p.u.), to korzyść majątkowa, którą chce uzyskać powód na skutek wszczętego postępowania weszłaby do masy upadłości.

Przedmiotem żądania pozwu nie było natomiast udzielenie ochrony niemajątkowej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia lub ochrony majątkowej związanej z żądaniem zadośćuczynienia za naruszenie tych dóbr, na co jednoznacznie wskazuje, szczegółowa analiza konstrukcji żądania i jego uzasadnienia. Motywacja skargi pozostaje, zatem w sprzeczności, ze stanowiskiem powoda prezentowanym w toku postępowania przed sądami obu instancji. Sądy rozpoznające sprawę nie wyraziły też, kwestionowanego przez skarżącego stanowiska, jakoby osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą, na skutek ogłoszenia upadłości, traciła przymiot osoby fizycznej i wszystkie prawa z tego wynikające.

Nie sposób aprobować poglądu, jakoby tego rodzaju ukształtowanie pozycji powoda, który prowadził działalność gospodarczą, jako osoba fizyczna w oparciu o wpis do ewidencji (art. 14 ust. 2 u.s.d.g.), miało skutkować naruszeniem art. 65 § 1 k.p.c., prawa do sądu (art. 45 ust. 1 Konstytucji) i zakazu niedyskryminacji (art. 32 ust. 2 Konstytucji). Pozbawienie skarżącego legitymacji formalnej w postępowaniach dotyczących masy upadłości, jest konieczne dla osiągnięcia celu postępowania upadłościowego obejmującego likwidację majątku upadłego. Celem tym jest doprowadzenie do zaspokojenia wierzycieli upadłego z sum pieniężnych uzyskanych ze zlikwidowanego majątku. Gdyby upadły z dniem ogłoszenia upadłości obejmującej likwidację majątku nie został pozbawiony możliwości korzystania z mienia wchodzącego do masy upadłości i zarządu oraz rozporządzania nim, jak też możliwości udziału w postępowaniach dotyczących masy upadłości, mógłby przez swoje czynności faktyczne, materialnoprawne lub procesowe udaremnić zaspokojenie się jego wierzycieli z mienia wchodzącego w skład masy. Regulacje prawa upadłościowego dotyczą skarżącego, jako przedsiębiorcy jedynie w takim zakresie, w jakim jest to niezbędne do uzyskania celów tego postępowania. Twierdzenie jakoby powód z uwagi na rodzaj aktywności

zawodowej, miał mieć identyczne roszczenia majątkowe jak syndyk, nie znajduje żadnego uzasadnienia i stoi w opozycji do celów postępowania upadłościowego.

Zarzuty skargi odnoszące się do problematyki bezprawności, winy, *lucrum cessans*, szkody pośredniej, w reżimie odpowiedzialności deliktowej są bezprzedmiotowe. Sądy obu instancji prawidłowo przyjmując, iż powód nie ma legitymacji czynnej w sprawie, nie naruszyły art. 415 k.c. oraz 47 i 64 ust. 1 Konstytucji, nie rozpoznając merytorycznie zgłoszonych przez niego żądań. Odnoszenie się do zarzutu naruszenia art. 118 k.c., który nie został w skardze bliżej umotywowany jest bezprzedmiotowe, skoro kwestia przedawnienia żądania zgłoszonego przez osobę nielegitymowaną czynnie nie powinna być dokonywana, jako dotycząca sfery merytorycznego orzekania w sprawie.

Z przytoczonych względów na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c Sąd Najwyższy oddalił skargę.

kc

aj